

ROLUL CULTURII BIBLIOGRAFICE ÎN METODOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

THE ROLE OF BIBLIOGRAPHIC CULTURE
IN SCIENTIFIC RESEARCH METHODOLOGY

Ana NAGHERNEAC, Elena SCURTU

Abstract: *The article reveals the important role of the bibliographic culture as a component part of the Information Literacy. It is demonstrated the mission of university libraries in forming the information literacy of their users engaged in the research activity: students-bachelors, master students, PhD students, professors-researchers. The forms and methods of information literacy training applied by the USARB Scientific Library are presented.*

Keywords: *bibliographic culture, Information Literacy, scientific research, documentation, bibliographic research, information services, university library, USARB Scientific Library*

În condițiile civilizației electronice, procesul educațional și activitatea de cercetare științifică se desfășoară în concordanță armonioasă cu tehnologiile informaționale actuale. Calitatea învățământului este determinantă nu atât de acumularea cunoștințelor, cât de formarea deprinderilor și priceperilor de căutare, selectare și gestionare independentă a informației necesare în torentul informațional fantastic contemporan.

Cultura bibliografică ca parte constituantă a culturii informației (în comunicare vom utiliza și termenul de cultură a informației) este obligatorie procesului de învățământ din toate instituțiile, cele superioare deținând prioritatea. Ea este interpretată ca parte structurală fundamentală a culturii de gestionare a informației, care include cunoașterea perfectă a metodelor de căutare și selectare independentă a informației, de percepere, prelucrare și utilizarea ei eficientă.

Cultura bibliografică realizează mai multe funcții în societate: comunicativă, lexicală, etică, juridică, metodologică, de dezvoltare a gândirii, a diverselor concepte...

Fără o cultură bibliografică avansată, bine asimilată, administrarea informației este imposibilă. Cultura bibliografică formează și atitudini creative de evaluare a informației, contribuie și la educarea personalităților cugetătoare, apte de convingere în societatea contemporană.

Cultura bibliografică, ca fenomen al culturii, a influențat oricând și oriunde succesul social și profesional al omului. Ea își are istoria sa de secole, în care publicațiile tipărite dominau în păstrarea și căutarea informației. Ultimele decenii, marcate de o revoluție informațională necunoscută până acuma, au schimbat radical formele de păstrare și transmitere a informației.

Mai mulți profesori, cercetători, bibliotecari au vorbit, au scris despre rolul culturii bibliografice în desfășurarea cercetărilor științifice.

Profesorul universitar Zenovia Niculescu este de părerea că „cultura bibliografică prin limbaje proprii contribuie la circulația valorilor, deschide noi posibilități de înțelegere, construiește punți de legătura între diferite culturi, între cititor și memoria umanității” [1, p. 28]. În caz contrar, spune Ion Stoica, „Absența

unei culturi informaționale solide, achiziționată sistematic, pune utilizatorul într-o reală dificultate în raporturile lui cu structurile infodocumentare” [2, p. 91]. În viziunea profesorului-cercetător rus M. G. Vohrișeva, „bibliografia este importantă nu numai prin funcțiile sale de a servi societatea, dar și prin valoarea ei, ca fenomen al culturii, de a crea informații bibliografice prin descriere, creare de texte (elaborarea lucrărilor bibliografice) și cultivare a cunoștințelor bibliografice” [3, p. 76]. Nu mai puțin convingătoare este și afirmația lui Barbu Theodorescu (1972): „Bibliografia este un mijloc de informare rapidă și completă în munca științifică. Pentru orice problemă, pentru orice preocupare, cititorul este urmărit de grija unei documentări cât mai ample, cât mai actuale, vrând să cunoască tradiția și noul în știință, artă, literatură, în orice domeniu de activitate umană” [4, p.17].

Etapele esențiale ale unei culturi bibliografice bine formate rămân a fi actuale cu unele completări și în epoca progresului informațional contemporan și includ în sine:

- priceperi de exprimare corectă, chiar impecabilă a cerințelor, necesităților informaționale;
- cunoașterea ofertelor info-documentare, a resurselor de referințe;
- cunoașterea posibilităților unei biblioteci sau alteia de a oferi servicii informaționale și de referințe. (Lucrările bibliografice elaborate de biblioteci oferă din cele mai valoroase documente);
- priceperi de a căuta informația necesară în torentul informațional contemporan;
- aptitudini de a gândi critic în evaluarea informației selectate, în eliminarea balastului informațional;
- cunoștințe și aptitudini în prelucrarea și utilizarea creativă a informației;
- cunoașterea normelor și aspectelor cu referire la plagiat;
- aptitudini și priceperi de a utiliza corect tehnologiile informaționale și comunicaționale contemporane.

Contradicțiile dintre imensul volum informațional în creștere continuă și deținerea unei culturi bibliografice cultivate se fac în mod special remarcate în activitatea de cercetare științifică. Cultura bibliografică asigură continuitate în cercetare, este și criteriul maturității și eticii deontologice ale cercetătorului.

Conexiunea activității bibliografice cu cea de cercetare științifică s-a statornicit de mult timp. Bibliografia interpretează activitatea de cercetare științifică ca domeniu ce trebuie mereu alimentat cu produse bibliografice, iar rezultatele cercetărilor, la rândul lor, servesc drept surse pentru bibliografiile viitoare.

Documentarea în domeniu constituie etapa incipientă a oricărei cercetări științifice, cu atât mai mult, că multe rezultate obținute (cu preponderență, în științele sociale, filologice) sunt materializate în texte: monografii, comunicări, teze, articole... Documentul este și obiect de studiu, și resursă auxiliară intermediară, și rezultat final al cercetării științifice. Documentele elaborate devin mai apoi obiecte de studiere ulterioară, altfel zis, valoarea unui document științific depinde de utilizarea lui. Important este nu numai generarea noilor idei, dar și integrarea, transformarea celor deja cunoscute. Toate etapele cercetărilor științifice sunt fixate în documente.

Instrumentul de documentare este cercetarea bibliografică, care permite cercetătorului să studieze, să stabilească, să determine punctele forte și slabe ale rezultatelor anterioare în domeniu: concluziile, problemele nerezolvate, sau greșit interpretate, identificarea problemelor posibil de soluționat. Cultura

bibliografică este un suport indispensabil și în menținerea legăturilor cu domenii adiacente de cercetare.

O cultură bibliografică perfectă (de nivel superior, este și cel al profesoriilor universitari) permite cercetătorului repede și corect să rezolve problemele documentării, să posede gândire bibliografică dezvoltată, care i-ar crea și o situație de „confort informațional”.

Descoperirile științifice, inovațiile tehnice devin efective atunci când sunt asimilate de cultura socială. Orice proces de cercetare creativă presupune noi informații, noi produse. Cultura informației devine parte componentă a facturii sociale, imprimându-i omului noi schimbări în aspirațiile politice, economice, sociale, spirituale.

Grație culturii informației, omul se află în noi relații cu lumea din jur. El este mai creativ, mai ingenios, mai inventiv. Viitorul omului, conform părerilor mai multor intelectuali, depinde de viziunile sale informaționale, de comportamentul său informațional.

Formarea unui cercetător cu deprinderi și cunoștințe de comportare adecvată cu orice gen de informație, la toate etapele de activitate, presupune o cultură a informației profesională ridicată, cu un ansamblu de valori și scopuri, interese și necesități, care trebuie formată pe parcursul întregii vieți.

În formarea culturii informației a cercetătorilor rolul decisiv revine bibliotecilor universitare, funcțiile cărora se extind. Ele sunt nu numai instituții de păstrare a informației, dar și instituții educative.

Anume în instituțiile superioare de învățământ, individul uman realizează pași temeinici în cercetarea științifică și are nevoie de o cultură a informației bine formată.

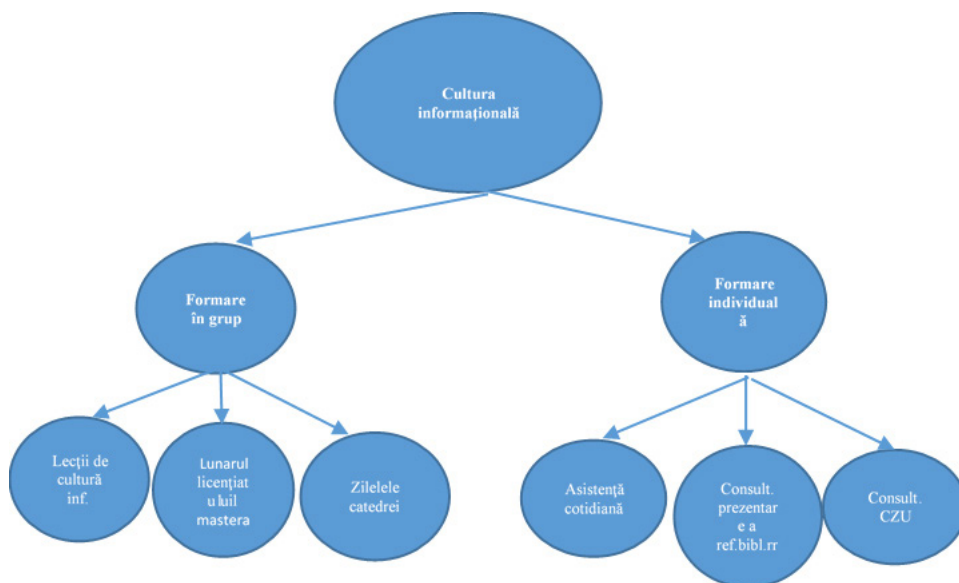
Despre formarea culturii informației în instituțiile superioare de învățământ s-au scris numeroase lucrări, s-a acumulat experiență, s-au organizat manifestări, s-au promovat discuții...

Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți și-a scris pagina sa în istoria formării culturii informației a utilizatorilor. Primele cuvinte ale paginii au fost consemnate la începutul anilor 60 ai sec. 20, reflectând startul promovării orelor de cultură bibliografică cu titlul „Bazele biblioteconomiei și bibliografiei” pentru studenții instituției. „A fost un început modest cu 2 ore teoretice, majorate apoi până la 6: 2 ore lecții și 4 ocupații practice. Orele de atunci au avut succes și randament evident. Însărcinările practice erau realizate cu elan, cu entuziasm. Se efectuau căutări în cataloagele Bibliotecii, în toate bibliografiile posibile: Bibliografia Națională a Moldovei, bibliografiile universale sovietice, cele de ramură de la ИНИОН АН СССР, ВИНТИ, bibliografii tematice, personale...” [5, p. 98].

La susținerea preventivă a tezelor de licență erau invitați specialiști din Bibliotecă pentru a verifica corectitudinea prezentării referințelor bibliografice.

Cu trecerea timpului formele și metodele de formare a culturii informației s-au amplificat, s-au modificat.

Orele de cultură a informației cultivă studenților cunoștințe referitor la utilizarea pe scară largă a noilor tehnologii informaționale și comunicative și, ce este foarte important, formează însușiri de a simți, de a recunoaște nevoia de informație. În ultimii ani de studiu orele de cultură a informației se promovează cu studenții anului I. Poate că nu este modalitatea cea mai favorabilă pentru activitatea de cercetare științifică a studenților, care se intensifică în anii III-IV de studii.

Prin anii 80 ai sec. 20, Biblioteca USARB dispunea de o practică originală de promovare a orelor în cauză în număr de 14; pentru studenții anului I – 8 ore (nivelul inferior), 6 ore pentru cei din anul III-IV (nivelul superior). Anume în perioada aceasta se intersectează cele mai multe cerințe de informare în asimilarea rezultatelor științifice anterioare (scrierea tezelor de an, de licență, comunicări la întruniri științifice studentești) și efectuarea primilor pași în obținerea noilor alternative de cunoaștere.

„Cultura informației a devenit absolut necesară chiar din primii ani de viață a omului, cu atât mai mult în învățământul superior, unde studenții sunt pregătiți pentru a deveni exploratori independenți ai științei de carte – aceste fiind obiectivul central al tuturor instituțiilor de învățământ” [6, p. 96].

Recent, grație oportunităților Proiectului **TEMPUS** (servicii informaționale moderne pentru îmbunătățirea calității studiilor, MISISQ) a fost creat un spațiu informațional unic al bibliotecilor universitare din RM, care au beneficiat de implementarea platformei **Primo** cu posibilități de oferire a accesului dintr-un singur loc la un număr imens de resurse informaționale: cataloagele celor șapte biblioteci universitare partenere ale proiectului și o varietate de resurse internaționale.

Și în promovarea cursului *Bazele Culturii Informației* au fost integrate noi aspecte oferite de training-ul privind WP3 Cultura informației, (desfășurat la Cluj-Napoca, România la Biblioteca Universității de Medicină și Farmacie): servicii informaționale moderne, care ar contribui la îmbunătățirea calității proceselor de instruire și cercetare, ridicarea nivelului culturii informației și optimizarea comunicării bibliotecar-utilizator.

Noile modificări propun noi strategii de căutare și gestionare a informației, norme de scientometrie, softuri de gestionare a referințelor bibliografice: **EndNote, Zotero, Mendeley, JabRef, KBibTeX, Citavi, etc.** – instrumente specializate în colectarea, depozitarea și organizarea referințelor (articole, carti, site-uri web, fisiere PDF, video etc.) și prezentarea bibliografiilor ce însoțesc orice lucrare de cercetare. Softurile sus numite dau posibilitate cercetătorului să:

- acceseze informații online de pretutindeni;

- colecteze, organizeze, partajeze toate tipurile de informații;
- găsească documente relevante problemelor de cercetare;
- importe documente din alte biblioteci de cercetare;
- colaboreze eficient cu cercetători din alte țări;
- încarce documente, făcându-le accesibile și sincronizându-le pe stații de lucru;
- organizeze facil colecția de articole științifice de pe calculatorul personal, să creeze un „dosar” cu informația găsită;
- schimbe resursele informaționale (referințele) cu alți utilizatori ai softurilor pentru o colaborare mai productivă;
- completeze referințele în mod automat sau manual;
- genereze automat citările și referințele bibliografice.

Pe parcursul orelor studenții obțin deprinderi și experiențe proprii în formarea/cercetarea științifică, se familiarizează cu modalitatea de construire a unui sistem bibliografic personal, care ar facilita considerabil munca de cercetare științifică, obțin cunoștințe despre normele eticii utilizării informației selectate, despre evitarea plagiatului (capătă cunoștințe și despre softul de detectare a plagiatului), respectarea dreptului de autor.

O activitate de rezonanță în formarea culturii informației a tinerilor cercetători este **Lunarul licențiatului/ masterandului/ doctorandului** (experiență de mai mulți ani) cu participarea studenților-licențiați, masteranzilor și doctoranzilor de la toate facultățile Universității, precum și profesorilor-coordonatori ai temelor de cercetare. „Reprezintă o formă a asistenței informaționale care finalizează setul activităților de formare a culturii informației pentru studenți” [7, p. 197].

Activitățile propuse de bibliotecari presupun un demers binevenit în elaborarea cât mai reușită a tezelor și acumulare de noi deprinderi și abilități informaționale (necesare pentru o viață) prin prezentarea:

- celor mai recente achiziții din colecția Bibliotecii pe suport tradițional (informare curentă);
- resurselor informaționale cunoscute cu intervenții modificatoare;
- produselor informaționale noi: oferte, posibilități de identificare a documentelor necesare în cercetare (noul soft Aleph, care se aplică în Bibliotecă);
- normelor, stilurilor de prezentare a citărilor utilizate în lucrare;
- paginii Web a Bibliotecii și ofertele ei;
- propunerilor, discuțiilor referitor la evaluarea informațiilor.

Preponderanța în activitate, cu siguranță, este deținută de etapele accesării, colectării, identificării documentelor relevante (prin cuvinte-cheie, numele de prestigiu al savantului-autor, actualitatea, indexul CZU...), sistematizării, utilizării lor în teza ce urmează a fi editată. Evaluarea calitativă a informației selectate rămâne pe seama cercetătorului și profesorului-coordonator.

Activități similare cu noi demersuri se promovează și la **Sedințele catedrelor** (noi contribuții la formarea culturii informației de nivel superior). În dependență de problemele pe care le rezolvă catedrele, se ordonează și manifestarea. Cultura informației persistă în tot ce propune Biblioteca la activitate:

- ❖ informare curentă:
 - expoziții și prezentări de achiziții recente în format tradițional;
 - prezentarea noilor realizări electronice;
 - conținutul paginii Web a Bibliotecii cu toate prezentările;
 - noi modalități, noi stiluri de gestionare și prezentare a referințelor bibliografice.
- ❖ dialog cu referire la:
 - acoperirea informațională a temelor de cercetare științifică (regim DSI): calitate, prezentare, periodicitate..;
 - evaluarea performanței științifice, scientometria (bazele de date Web of Science, Scopus, Google Scholar, Publish or Perish...);
 - contribuțiile BȘ la vizibilitatea produselor științifice ale profesoriilor catedrei în rețeaua globală: Arhiva instituțională digitală ORA USARB;
 - asigurarea cu informație utilă necesară la organizarea activității catedrelor universitare și a profesoriilor ei (pedagogia și psihologia școlii superioare, regim SDC).

Variatatea și conținutul activităților de formare a culturii informației depinde de nivelul unei astfel de culturi pe care o posedă diverse grupe de utilizatori. Pentru a-l cunoaște sunt necesare intervenții de studiere.

Formarea culturii informației a fiecărui utilizator în parte, direct sau indirect, este prezentă în activitatea bibliotecarilor de fiecare zi. Fiecare expoziție, fiecare prezentare verbală, fiecare document electronic postat pe pagina Web a Bibliotecii, fiecare împrumut de documente, însoțit de o conversație, fie și foarte laconică, realizarea diverselor cereri, a consultațiilor conține în sine componente de formare a culturii informației.

Dintre consultațiile oferite utilizatorilor, cu contribuții deosebite la formarea culturii informației ca metodologie a cercetării științifice și a culturii elaborării documentului cu rezultatele cercetării deja obținute, remarcăm:

- cele de prezentare a citărilor și a referințelor bibliografice la lucrări științifice în dependență de standardele în vigoare. Utilizatorii Bibliotecii sunt familiarizați deja cu astfel de norme, dar o prezentare perfectă necesită consultații

suplimentare, control mai temeinic. Se verifică nu numai prezentarea corectă a documentelor utilizate, dar și valoarea lor (selecția celor mai importante, mai valoroase); citările utilizate atestă componentul etic în cercetare, stima față de rezultatele cercetărilor altor savanți ca sursă de inspirație în scrierea lucrării, evită plagiatul.

- cele de atribuire a indexului CZU la lucrări de master, teze, monografii, articole, comunicări. Indexul se atribuie pentru sistematizarea informației, pentru intrare în circuitul documentar mondial.

Concluzii

- Orice cercetare științifică nu este autentică fără fundament, constituit din componentele culturii bibliografice, parte structurală a culturii informației;
- cultura informației prin conținutul și posibilitățile sale ajută cercetătorul în generare de noi idei, de noi provocări și îndemnuri în cercetare, asigură continuitatea în știință;
- cultura informației reprezintă condiția esențială în devenirea profesională, precum și în construirea viitoarei cariere;
- în formarea culturii informației în instituțiile superioare de învățământ este necesară o conlucrare dintre specialiștii în domeniul informației (bibliotecari), angajați în procesul didactic și profesorii universitari. Bibliotecarii vor forma deprinderi și abilități de căutare, prelucrare, sistematizare, prezentare a informației, profesorii – de evaluare și utilizare creativă;
- efectuarea studiilor de cunoaștere a nivelului de cultură a informației a diverselor grupe de utilizatorilor.

Referințe bibliografice:

1. NICULESCU, Z. *Bibliografii speciale* : curs universitar. București, 1999. 153 p. ISBN 973-0-00959-7.
2. STOICA, I. *Criză în structurile infodocumentare*. Constanța : Ex-Ponto, 2011. 221 p. ISBN 973-8227-08-9.
3. ВОХРЫШЕВА, М. Г. *Теория библиографии*. Самара, 2004. 364 p.
4. THEODORESCU, B. *Istoria bibliografiei românești*. București : Ed. Encicl. română., 1972. 432 p.
5. SCURTU, E. Cultura informațională: forme de existență și acces. In: *Magazin bibliologic*. 2005, nr. 3-4, pp. 97-99. ISSN 1857-1476.
6. HARCONIȚA, E. MISISQ WP₃ – Cultura informației în bibliotecile universitare din Republica Moldova. In: *Magazin bibliologic*. 2016, nr. 1-4, pp. 94-104. ISSN 1857-1476.
7. NAGHERNEAC, A. Lunarul licențiatului, masterandului și doctorandului în Biblioteca USARB. In: *Tradiție și inovare în cercetarea științifică*. Ed. a 4-a : Materialele Colloquia Professorum din 18 oct. 2013. Bălți, 2014, pp. 197-200.